

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 15.01.24

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Personifikasjon

(_litterær_praksis_) Eller “personifisering”. En type metafor der noe abstrakt (f.eks. egenskaper, følelser eller ideer) får menneskelige egenskaper eller menneskeskikkelse. Eksempler: “Nåden rakte ut en hånd til henne”, “panikken har hvitt hår”, “lykken smilte til henne igjen”, “hans grådighet fikk alltid overtaket på han”. En type metafor der noe abstrakt blir framstilt som et menneskelig vesen, “ikles menneskeham”. Usynlige fenomener utfører menneskelige handlinger og har følelser (Renault 2013 s. 63).

“Time has stolen my youth [...] A personification is a metaphor. As such it has a source domain, in this case theft, and target domain, in this case time.” (Lakoff og Turner 1989 s. 38) Tiden har blitt personifisert blant annet slik: “Tiden leger alle sår”, “tiden løp fra meg”, “Vend deg til en sikrere rådgiver: tiden” (Perikles), “Tiden er en stor læremester, men dessverre tar den livet av sine elever” (Hector Berlioz), “Tiden er bare skånsom mot dem som møter den med saktmodighet” (Anatole France), “Tiden er noe vi prøver å slå i hjel, men som til slutt slår i hjel oss” (Herbert Spencer).

Noen ordtak bruker personifikasjon, som i de tyske ordtakene “Sult er den beste kokken” og “Løgneren har korte bein” (Hilzinger, Zymner m.fl. 2002 s. 213).

Døden har ofte blitt personifisert, som i “døden skred fram over slagmarken” og “et øyeblikk så han døden i øynene”. “Døden følger den Lykkelige som en tyrannisk Herre; den Ulykkelige som en Tjener, der stedse er rede at modtage sin Herres Kappe og Maske” (Wergeland). “Døden stryker selv den største regning ut” (fra Ibsens *Kongsemnerne*). “Den bleke død banker upartisk på den fattiges hytte og kongens slott” (Horats). “Døden kommer bare én gang, men den gir seg til kjenne hvert øyeblikk i livet” (Jean de La Bruyère). “Death, that hath suck’d the honey of thy breath” (Shakespeares *Romeo and Juliet*). Det svenske forfatterparet Maj Sjöwall og Per Wahlöös krimroman *Den skrattande polisen* (1968) ble oversatt til norsk med tittelen *Døden kjører buss*. I boka blir en gruppe passasjerer funnet døde i en buss. Per Fugellis bok *Døden, skal vi danse?* (2010) handler om sykdom, alderdom og død.

Andre eksempler: “Justice is blind and, at times, deaf”, “After freedom’s sweet kiss, she could never return to the doldrums of the factory”, “The silence crept into the classroom”, “Father Time can always catch up to you, no matter how fast you run”, “Any trust I had for him walked right out the door”, “And with those four words her happiness died”, “Kiss your integrity goodbye”, “He had little to live for now that his dreams were dead” (fra <https://www.ereadingworksheets.com/figurative-language/figurative-language-examples/personification-examples/>; lesedato 26.02.20).

“This is simply where human qualities or abilities are assigned to abstractions or inanimate objects. Again these can obscure actual agents and processes.

The theory explained to me how it worked

This fact proves the point

His religion tells him he cant drink alcohol

Cancer finally got him

Democracy will not stand by while this happens

Terrorism is the enemy of free people the world over”

(https://semioticon.com/sio/files/downloads/2012/01/Lecture_7_Rhetorical_Tropes11.pdf; lesedato 03.05.18)

“[T]he embodiment of an abstract idea or quality. This definition of personification can extend even to humans. For example, a person can be said to personify the patriotism of his country or the ambition of her company. We could say, “She is the personification of the grit and determination needed to make this start-up work.”” (<http://www.literarydevices.com/personification/>; lesedato 31.03.16) Begrepet brukes altså også ofte om konkrete personer som representerer (eller inkarnerer) noe abstrakt, som hvis en konge blir kalt “den personifiserte rettferdighet” (Vietta 1983 s. 129). En personifikasjon kan dessuten inngå i en fortelling på en slik måte at den framstår som en tydelig “allegorical personification” (Stock 2001 s. 110). Allegorier kan romme personifikasjoner der f.eks. rettferdigheten og kjærligheten oppfører seg som mennesker (Renault 2013 s. 445).

“Allegorical personification – the endowing of metaphors with the agency of literal persons” (Knapp 1985 s. 2).

En skulptur av typen Justitia kan kalles en “statisk allegori” (Renault 2013 s. 445). Justitia var en romersk gudinne som i senere tid ofte har blitt avbildet med bind for øynene, en håndvekt med skåler til å veie med i den ene hånden og et sverd i den andre hånden. Hun har blitt en personifikasjon av Rettferdighet. Rettferdighetens gudinne skal være blind overfor fattig og rik, høy og lav i samfunnet. Hun skal veie beviser og argumenter, og hun skal straffe.

I boka *Emblemata: Håndbok om sinnbildekunst i det 16. og 17. århundre* (1963) av Albrecht Schöne og Arthur Henkel er det et eksempel på en “occasio-

personifikasjon” (gjengitt fra Groddeck 2008 s. 252). Et emblem viser guden Amor som griper tak i panneluggen til kvinne som rekker fram en blomsterbukett. Hun har ikke hår på hodet bortsett fra denne pannelugg. Til venstre på bildet vokser en eføy rundt en gammel trestamme. Oversatt fra latin lyder overskriften til bildet: “Overalt er anledningen beredt”. Hovedteksten oversatt fra latin til norsk er: “Slik eføyen overalt finner noe den kan gro fast i, slik tar den forelskete alt han møter som et tegn fra den elskede.” Det skapes altså en analogi mellom eføyen og en forelsket mann. Kvinnen er kjent fra andre emblemer. Hun er en personifikasjon av en gunstig anledning (“occasio”). Det er bare ett sted å gripe tak i hennes hode, nemlig i panneluggen, så når hun nærmer seg, må man straks gripe tak i det lille hun har av hår, ellers er det for sent og den gunstige anledningen er borte. Occasio-kvinnens blomsterbukett symboliserer fruktbarhet og lykke.

“Hvordan kan vi gjøre det enklere å forstå noe abstrakt, altså noe vi ikke kan oppfatte direkte med sansene våre? For eksempel ved å gi det abstrakte menneskelige egenskaper. Dette grepet kaller vi personifikasjon. [...] Når vi personifiserer det abstrakte, blir det lettere for oss å forstå det og forholde oss til det. Kunstneren Theodor Kittelsen for eksempel har i bildeboka Svartedauden personifisert peстыkdommen som ei gammel kjerring med rive eller sopelime som går fra gård til gård. På denne måten blir epidemien plutselig til noe konkret som kan ramme alle. I tillegg kan vi lett forestille oss folks redsel for å få denne skremmende gjesten i hus. [...] I barnevisa “Eventyr” skildrer dikteren Alf Prøysen en gutt som er i ferd med å dø. I det første verset hører vi at gutten Karl ligger med høy feber, mens slekta kommer på et siste besøk. De snufser og griner og syns det er fælt at han skal dø. Men Prøysen beskriver Karls død på denne måten:

Da kom det ei hæinn som var varsom og sval,
“Du ska vara med meg, du”, sa dauen.

Døden beskrives som en rolig og omsorgsfull voksenperson. Karl opplever dødens hånd som varsom og sval, og den kjennes kjølende og god for en feberhet gutt. Døden framstår her som noe som bringer lindring, den er ikke noe Karl er redd for.” (Cecilie Isaksen Eftedal m. fl. i <https://ndla.no/nb/subjects/subject:19/topic:1:195257/topic:1:2845/resource:1:1907>; lesedato 14.09.20)

I noen engelske kilder brukes “personification” om både det som på norsk vanligvis deles inn i personifikasjon (noe abstrakt er levendegjort) og besjeling (en gjenstand eller et dyr er levendegjort eller menneskeligjort): “Personification is a figurative language technique where an object or idea is given human characteristics or qualities. In other words, using our language, we make an object or idea do something that usually is only done by people. With personification speakers and writers make the object or idea like a person and, hence, they personify it. Personification is often confused with anthropomorphism, where human abilities and characteristics are given to animals (such as in fable, where animals talk and behave as humans do) but the term “personification” should not be applied to

human-like behavior in animals.” (<https://www.ereadingworksheets.com/figurative-language/figurative-language-examples/personification-examples/>; lesedato 26.02.20)

Personifikasjon tilsvarende delvis det som dekkes av den retoriske termen “prosopopeia”. Dette kan innebære at taleren legger sine ord i munnen på en annen (fraværende) person, men det kan også være at døde ting eller en idé blir framstilt som levende og til stede. Den franske retorikeren Pierre Fontanier mener at det er en tydelig forskjell mellom personifikasjon og prosopopeia, og dessuten mellom disse og apostrofe (dikterens tiltale/henvendelse til f.eks. våren eller en solsikke).

Dyder har ofte blitt personifisert (Arnold og Sinemus 1983 s. 270). Antikkens stoikere oppfattet gudene som personifikasjoner av kosmiske krefter og moralske dyder (Arnold og Sinemus 1983 s. 90).

“Hypostase” har innen teologi blitt brukt om personifiserte, guddommelige egenskaper når disse får en slags selvstendig eksistens. Eksempler er Sannheten, Visdommen, Nåden.

“Hvis metaforen levendegjør et abstrakt, snakker vi om *personifikasjon*. Her er det altså et abstrakt som får tillagt faktoren +levende, eventuelt +menneskelig. Det dreier seg gjerne om en sjelstilstand, en følelse, en tankeprosess eller tenkemåte som blir levendegjort. Typen er gammel og velkjent. Ulla Albeck minner om middelalderens “moraliteter” hvor de opptredende personene jo nettopp var personifiserte dyder og laster. Fenomenet lever i beste velgående også i dag:

Min bluferdighetsfølelse slår forkleet for ansiktet og rødmer.

Løgnen lister seg omkring på lette filttøfler.

Fascismen og muhammedanismen har falt hverandre om halsen.

Her går kristendom og sosialisme hånd i hånd.

Se også Kingos kjente salme “Sorrige og Glæde de vandre til Hobe”.” (Texmo 1982 s. 57)

Det engelske uttrykket “a blessing in disguise” (på norsk tilsvarende “en velsignelse i forkledning”) brukes når noe tilsynelatende negativt viser seg å være eller bli svært positivt.

I noen allegoriske verk “its characters are personified abstractions (Loyalty, Perseverance, Attemperance [et gammelt ord for måtehold])” (Fowler 1982 s. 194).

Middelalderverket *Roseromanen* er “skrevet av to forfattere, og det med 40 års mellomrom. Den som unnfanger ideen og skrev den første del, var Guillaume de Lorris. Han skrev de første 4028 vers av “Roseromanen” omkring år 1230-1235, bare 23 år gammel, men døde kort etter. Jean de Meun skrev så siste del omkring

1275. [...] Allegorien var en yndet genre i middelalderlitteraturen. Det er personifikasjonen som er allegoriens fremste karakteristikum, og det er de abstrakte begreper som personifiseres til handlende personer. [...] Verket begynner med at dikteren kommer til kjærlighetens have hvor han finner og beskriver ti fryktinngytende kvinneportretter som er plassert på muren rundt haven. De heter: Hat, Svik, Ondskap, Begjær, Gjerrighet, Misunnelse, Sorg, Alderdom, Hykleri og Fattigdom. Senere i verket introduseres en rekke mer gledevekkende, allegoriske personer, som Lediggang, Fest, Glede, Ungdom, Skjønnhet, Fornuft, Høviskhhet og Rikdom. Hele verket arter seg således som en blanding av allegoriske portretter og allegorisk drama, hvor de grunnleggende krefter i kjærlighetens spill virker med som virkelige personer.” (<https://ugla.aschehoug.no/roseromanen>; lesedato 20.03.20)

“The earlier parts of Thomas Hoccleve’s *Regement of Princes* (1412) are not about love but describe the sleepless night of a man in pecuniary trouble. The focus on a psychological state as distinct from its objective circumstances is likely indebted to the tradition of allegorical love poetry. *Sleep*’s great enemy is *Thought* personified.” (Arend Smilde i <http://lewisiana.nl/allegsum/>; lesedato 20.03.20)

Den engelske renessansedikteren Edmund Spensers lange, allegoriske dikt *The Faerie Queene* (1590-96) er en hyllest til gode menneskelige egenskaper og av dronning Elizabeth. “As the dominant contrast in Book I was between Light and Darkness, here [i Book II] it is between Life and Death, or Health and Sickness. The core episode is “the description, and siege, of the House of Alma – the human soul ruling the healthy body”. False friends of Sir Guyon are Acrasia (with her Bower of Bliss, II.xii) and Mammon – personifications of natural but perverted desires.” (Arend Smilde i <http://lewisiana.nl/allegsum/>; lesedato 20.03.20)

Diktere bruker “den ständigt utnyttjade metoden att framställa moraliska egenskaper i allegorisk personifikation. Här fanns ett oerhört rikt material att hämta i verk som Cesare Ripas *Iconologia* (1593) eller Pierre Le Moynes *Peintures morales* (1640-43), vilka i sin tur återgår på senantika förebilder. Hagstrum har illustrerat bruket med några verser ur Popes *Windsor Forest*:

There hateful Envy her own snakes shall feel,
And Persecution mourn her broken wheel:
There Faction roar, Rebellion bite her chain,
And gasping Furies thirst for blood in vain.” (Jonsson 1983 s. 103)

Den britiske fantasyforfatteren C. S. Lewis ga også ut sakprosaboka *The Allegory of Love* (1936). Der forklarer Lewis at “the ancient Romans already ceased to distinguish between abstractions and spiritual beings. [...] The twilight of the gods is the mid-morning of the personifications [...] In the *Thebaid* of Statius (late 1st century CE) [...] one can almost see the faded gods of mythology being shouldered aside between those potent abstractions *Pietas* and *Natura* [...] the *Thebaid*’s gods

are only abstractions and its abstractions ... are almost gods” [...] “God” drives out “the gods”, which makes it attractive to represent the gods as aspects of God, or as personifications of God’s various properties. [...] the great age of personifications dawned as the Good came to be conceived as being in perpetual strife with Evil. One major scene of this struggle was the inner life of every man and more particularly of good men.” (Arend Smilde i <http://lewisiana.nl/allegsum/>; lesedato 20.03.20)

I begynnelsen av engelskmannen Thomas Kyds drama *The Spanish Tragedy* (ca. 1587) og på slutten av hver av de fire aktene får vi se Hevnen som personifikasjon. Den engelske renessansedikteren Christopher Marlowes tragdie *The Jew of Malta* (ca. 1590) begynner med en introduserende monolog av (en fiktiv versjon av) den italienske filosofen Niccolò Machiavelli. “Machiavel himself poses as the personification of evil. This popular misconception of the Italian writer is in fact only a veneer, a topical label for the Father of Lies. Marlowe prefers to clothe his personifications in historical garb, but the disguise does not conceal the fact that Machiavel’s function, like that of Satan in *Conflict of Conscience*, is to serve as the progenitor of evil for his emissary in the world of men. Just as Satan promises to call forth his lieutenants Hypocrisy, Avarice, and Tyranny, Machiavel (who is significantly no longer a living person but a “soul” or spirit of malevolence) bids us prepare for his viceroy” (Leech 1964 s. 148).

Den franske forfatteren Voltaire begynte sitt epos *Henriaden* (1728) med å påkalle sannheten: “Stig ned fra himmelens høyder du opphøyde Sannhet”.

I Shakespeares *Julius Caesar* (publisert i 1623) taler Brutus “of his sleeplessness and internal conflict just before he is visited at home by Cassius and fellow conspirators. When Cassius tells him that the conspirators are with him, ‘their faces buried in their cloaks’, Brutus breaks into a new kind of rhetoric:

O conspiracy

Sham’st thou to show thy dang’rous brow by night,
When evils are most free? O, then by day
Where wilt thou find a cavern dark enough
To mask thy monstrous visage? Seek none, conspiracy.
Hide it in smiles and affability; ...

The honest man is getting ready to act a part, to play the hypocrite, and he must prepare himself with high histrionic speech in which conspiracy is personified. Personification is generally regarded as the opposite of abstractness, since it is the making of the abstract concrete. But here the personification of conspiracy, and the talk of its masking its monstrous visage in smiles and affability, have a curiously abstract effect, drawing the imagination away from the human reality of what is about to be done.” (Daiches 1976 s. 24)

I 4. akt, 15. scene i Shakespeares *Antony and Cleopatra*, sier Kleopatra:

“We’ll bury him; and then, what’s brave, what’s noble,
Let’s do it after the high Roman fashion
And make death proud to take us.”

Den franske symbolisten Charles Baudelaire skrev på 1800-tallet dikt som “arbetar med personifikationer av element i själstillståndet”, av typen Håpet, Angsten og Lengselen (Espmark 1975 s. 30). Den amerikanske forfatteren Nathaniel Hawthorne lar i sin novelle “Wakefield” (1835) “vanen” opptre som en person (i én setning): “Habit – for he is a man of habits – takes him by the hand, and guides him, wholly unaware, to his own door, where, just at the critical moment, he is aroused by the scraping of his foot upon the step.” I novellen “Sotarfrun” i den svenske forfatteren Hjalmar Söderbergs *Historietter* (1898) faller en kone for noen av de katolske dødssyndene, og “vem vet, om icke också Avunden och Kättjan i hemlighet kröpo fram ur sina gömslen och spelade upp på var sin dolda sträng i hennes själ”.

Den tyske forfatteren Ernst Jünger skrev at “mennesket kan ikke verdsette og måle kjærligheten og krigen, det er mennesket selv som av disse blir målt og verdsatt” (sitert fra Bohrer 1983 s. 118).

Ingvar Ambjørnsens novelle “En falkepleiers bekjennelse” (fra samlingen *Jesus står i porten*, 1980) handler om en svært depressiv mann som finner en såret falk som han pleier. Det er en rekke personifikasjoner i teksten, som disse: “Jeg vil ikke si at tilværelsen smilte, men den holdt iallfall opp å flekke tenner”, “Livet lot til å akseptere meg”, “virkeligheten dro på seg slåsshanskene”.

I Jon Fosses kortroman *Olavs draumar* (2012) følger leseren “Olavs mentale reise, og hans flukt fra Lova gjennom hele romanen. *Olavs draumar* er en fortelling om flukt, angst og en manns møte med samvittigheten. Romanen viser den truende loven gjennom personifiseringer som Lova og Gamlingen. I middelalderen ble personifikasjoner aktivt brukt som et retorisk virkemiddel. Bruken av personifikasjoner med stor forbokstav viser at de har samme egenskap som egennavn. Etter Lothes definisjon i *Litteraturvitenskapelig leksikon*, er Fosses personifikasjoner i *Olavs draumar* av den (sterkeste) typen. Det finnes *grader* av personifikasjoner: Abstraktene kan (svakest) *handle* som mennesker [...], de kan (sterkere) ha menneskelig *skikkelse* [...], og de kan (sterkest) også *tale* som mennesker [...] Oftest er metaforen eller personifikasjonen allegoriens foretrukne virkemiddel [...] det kan da være tilstrekkelig å utstyre de abstrakte begrepene med stor forbokstav for å markere allegorisering (Lothe, 2007 [...]). Personifikasjonene Lova og Gamlingen, er begge skikkelser som både handler og taler. De er komplekse, og tolkningen av dem, avhenger av hvilket perspektiv de sees gjennom. Fosses skrivemåte får gjennom dette litterære grepet en dobbelthet over seg. Skrivemåten blir både før-moderne og modernistisk i *Olavs draumar*. Det før-

moderne kommer frem ved bruk av personifikasjoner, rett og galt-tradisjonen og det allegoriske, mens det modernistiske kommer frem gjennom synsvinkel, eksperimentering med sjanger og dobbelteksponeering [...] Olavs prosjekt i romanen er å kjøpe ringer til han og Åsta slik at de fremstår som ektefolk. I stedet velger han å kjøpe et armbånd til henne. Armbåndet finnes hos Juvelaren, og Juvelaren blir som Åsta en mystisk karakter. Det er noe magisk ved måten han fremstår, og jeg tolker han som en personifikasjon av Olavs fristelser.” (Hedda Skyum i <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/14076/thesis.pdf>; lesedato 20.03.20)

Silke Heimes byr i *Skriv deg sunn* (2015; på tysk) på forskjellige skriveøvinger som skal avhjelpe ulike psykiske plager. En av dem er slik: “Du har besluttet å motta din smerte som gjest. Skriv en innbydelse. [...] Beskriv hvordan møtet forløper [...] Hva gjør du? Hva samtaler dere om?” (gjengitt fra <https://www.grin.com/document/371428>; lesedato 19.06.20)

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>